

Χάρτης δίφυλλος
0,313×0,220

1783, Μαρτίου 1η
Σίφνος

Διὰ τῆς παρούσης (πρώτης) διαθήκης αὐτοῦ ὁ Ἀντώνιος Νικολάου Γρυπάρης καταλείπει τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὸν υἱόν του Νικόλαον, εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του. Καὶ εἰς μὲν τὸν υἱόν του καταλείπει τὰ ἐν στίχ. 13-19 ἀκίνητα, μετρητὰ καὶ ἀπαιτήσεις, καθὼς καὶ τὴν οἰκίαν τὴν ἐν στίχ. 24-25 μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ οἰκοσκευῆς. Εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν καταλείπει τὰ ἐν στίχ. 19-24 μετρητὰ, ἀκίνητα καὶ χρυσαφικὰ προσωπικῆς χρήσεως. Ὁ υἱὸς του δὲ καὶ ἡ θυγάτηρ του θὰ διανείμουν ἕξ ἴσου καὶ τὸ ἐναπολειφθησόμενον, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν καταλειπομένων χρυσαφικῶν προσωπικῆς χρήσεως, χρυσαφικὸν καὶ ἀσημικόν. Εἰς τὴν σύζυγόν του καταλείπει τὰ ἐν στίχ. 25-27 ἀκίνητα καὶ μετρητὰ, ἐπιβάλλων εἰς τὸν υἱόν του Νικόλαον, ὅπως τῆς δίδῃ τέσσαρας βαρέλας οἴνου ἀνεξόδως ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἐκ τοῦ εἰς αὐτὸν καταλειπομένου ἀμπελῶνος εἰς τὸν Ἀρτεμῶνα (στίχ. 16-17). Καταλείπει τέλος ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς του τὰ ἐν στίχ. 28-32 μετρητὰ εἰς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν ᾗτο ἀναγκαία ἡ ἐγκατάστασις κληρονόμου εἰς τὸ δίκαιον τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων κλπ. βλέπε 1, ἧς ἡ παροῦσα δὲν διαφέρει. Βλέπε ἐπίσης 1, ἐν σχέσει πρὸς τινὰς ρήτρας ἐπαναλαμβανομένας ἐν τῇ παρούσῃ.

Στίχ. 13 ἐπ.: Ὁ διαθέτης καταλείπει εἰς τὸν υἱόν του: καὶ στήν ὕδρα ἦτι (=εἴτε εἴ τι, εἴτε ὅ,τι) εὐρεθῇ εἰς τὸν πρωτόπαπα, τοῦ χατζῆ Κουντουριώτου τοῦ γαμβροῦ, κατὰ τὴν ρεντζεβούτα του. Ρεντζεβούτα=λέξις ἰταλικὴ σημαίνουσα ἀπόδειξιν πληρωμῆς ἢ παραλαβῆς. Βλέπε 28. Ἀποτελεῖ, προφανῶς, τεχνικὸν ὅρον ἐν χρήσει εἰς τὰς συναλλαγὰς· διότι ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ 2 (στίχ. 19-20) ἐν Μ. ΚΑΛΙΝΔΕΡΗ, *Τὰ λυτὰ ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης 1676-1808*, Θεσσαλονίκη 1951, σελ. 56, ἡ ἀπόδειξις διαστέλλεται τῆς ρεντζεβούτας: ἔλαβον... καὶ τὰς ἀποδείξεις τῶν ζητομοιρί(ω)ν καὶ δύο ρεντζεβούτας διὰ ἐπληρώθησαν τὰ τῆς σχολῆς. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Γρυπάρης εἶχε δοσοληψίας ἐν Ὑδρᾷ μὲ τὸν γαμβρὸν τοῦ Κουντουριώτου, ὅστις κατεῖχε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Πρωτόπαπα, ὡς ἄλλως τε ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς διατυπώσεως ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ τοῦ Γρυπάρη 48 (στίχ. 30-31). Ὁ Κουντουριώτης δὲ οὗτος, ὃν μνημονεύει ἐν τῇ παρούσῃ ὁ Γρυπάρης, εἶναι ὁ Χατζῆ Γεώργιος Κουντουριώτης, περὶ οὗ βλέπε Γ. ΚΡΙΕΖΗ, *Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας πρὸ τῆς (ἐλληνικῆς) ἐπαναστάσεως*, Πάτριαι 1860, σελ. 14 ἐπ. Ἡ ἀβεβαιότης ὅμως ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν δοσοληψιῶν Γρυπάρη-Πρωτόπαπα (Ὑδρας), ἧτις γεννᾶται ἐκ τῆς διατυπώσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ρεντζεβούταν τῆς παρούσης, δὲν διευκρινίζεται ἐκ τῆς φαινομενικῶς σαφεστεράς διατυπώσεως τῆς ἀφορώ-

σης εἰς τὴν αὐτὴν ρετζιβούταν ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ τοῦ Γρυπάρη 48 (στίχ. 32-33), διότι ἂν εἰς τὴν παροῦσαν ὁ Πρωτόπαπας φαίνεται ὡς ἔαν αὐτὸς εἶχε λάβει χρήματα ἀπὸ τὸν Γρυπάρη, παραδώσας αὐτῷ σχετικὴν ἀπόδειξιν (*ρεντζεβούταν*), ὁπότε (ἂν ὄντως ὁ ὅρος εἶναι τεχνικὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐπ' ἀφορμῇ τοῦ 28 ἀναπτυχθέντων, καὶ ἐπομένως ὁ Γρυπάρης εἶχε παραδώσει πράγματα ἢ ἐμπορεύματα πρὸς πώλησιν εἰς τὸν ἐκδότῃν της), ὑπῆρχεν ἐκκρεμὴς μεταξύ των λογαριασμός, τὸν ὁποῖον ἐκαλεῖτο ὁ κληρονόμος τοῦ Γρυπάρη, υἱὸς του, νὰ ἐκκαθαρίσῃ καὶ νὰ λάβῃ τὸ τυχὸν εἰς πίστωσίν του χρηματικὸν ὑπόλοιπον. Εἰς τὴν ἐπομένην 48 φαίνεται ὡς ἔαν ὁ Πρωτόπαπας εἴτε εἶχε συνάψῃ δάνειον διὰ λογαριασμὸν τῆς Ὑδρας καὶ ὡς ἀντιπρόσωπός της, ἐκδώσας τὴν σχετικὴν ἀπόδειξιν, εἴτε ὅτι εἶχε λάβει δι' ἴδιον λογαριασμὸν χρήματα ἀπὸ τὸν Γρυπάρη, παραδώσας αὐτῷ διὰ τοῦτο ἀπόδειξιν· τὰ χρήματα ταῦτα, ὡς ὀφειλόμενα ἐν Ὑδρᾷ, ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τὸν Γρυπάρην *ἄσπρα τῆς Ὑδρας*. Ὁ συνδυασμὸς τῶν ὡς ἐκ τοῦ λεκτικοῦ τῆς πρώτης διαθήκης ἐξαγομένων συμπερασμάτων, πρὸς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον συμπέρασμα, τὸ προκῦπτον ἐκ τοῦ λεκτικοῦ τῆς δευτέρας διαθήκης 48, εἶναι ὁ ἀποδίδων, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὴν πραγματικότητά· διότι δυσκολεύομαι νὰ δεχθῶ, ὅτι ἡ Κοινότης Ὑδρας εἶχε λάβει εἰς δάνειον ἢ εἰς παρακαταθήκην χρήματα ἀπὸ τὸν Γρυπάρη, ἐκπροσωπούμενη ἀπὸ τὸν Πρωτόπαπαν. Ἐπειδὴ ἡ Ὑδρα ἀπὸ μακροῦ ἀποκτήσασα ἰδίαν διοίκησιν (βλέπε Ν. ΜΟΣΧΟΒΑΚΗ, *Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, Ἀθῆναι 1882, σελ. 130 ἐπ.· Ι. ΛΥΚΟΥΡΗ, *Ἡ διοικήσεις καὶ δικαιοσύνη τῶν τουρκοκρατουμένων νήσων Αἴγινα, Πόρος, Σπέτσαι, Ὑδρα κλπ.*, Ἀθῆναι 1954, σελ. 77 ἐπ.), ἐν περιπτώσει συνάψεως δανείου ὑπ' αὐτῆς θὰ ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ τῶν νομίμων αὐτῆς ἀντιπροσώπων. Ἐκτὸς τούτου τὸ δάνειον καλεῖται κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην *ὁμολογία* (π.χ. 14, 18, 19, 20 κλπ.) καὶ δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν περιπτώσει ἐχρησιμοποιήθη ἀντ' αὐτῆς ὁ ὅρος *ρεντζεβούτα*. Ἄρα ἐνταῦθα ἡ *ρεντζεβούτα* ἀφορᾷ εἰς τὸν Πρωτόπαπαν καὶ τὰς μετὰ τοῦ Γρυπάρη δοσοληψίας αὐτοῦ, παρ' ὅλον ὅτι ξενίζει κάπως τὸ γεγονὸς ὅτι τοιοῦτο κατέχων ἀξίωμα ἱερεὺς ἦτο δυνατόν ν' ἀσχολῆται καὶ περὶ ἄλλα, πλὴν τῶν τοῦ ἀξιώματός του, ἔργα. Δὲν ἀπομένει ἐπομένως ἢ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερωμένος, εἴτε εἶχε λάβει χρήματα παρὰ τοῦ Γρυπάρη ἵνα τὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἀγορὰν πραγμάτων ἢ ἐμπορευμάτων διὰ λογαριασμὸν τοῦ Γρυπάρη ἢ ἀμφοτέρων, εἴτε εἶχε λάβει χρήματα ἀπὸ τὸν Γρυπάρη ἔναντι τῆς ἀξίας πραγμάτων ἢ ἐμπορευμάτων, ἅτινα εἶχεν ἀναλάβει ν' ἀποστέλλῃ πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον. Τὸ μετὰ δὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ λογαριασμοῦ ποσὸν ἐκαλεῖτο νὰ λάβῃ ὡς κληρονομίαν ὁ υἱὸς Γρυπάρης.

Στίχ. 15: τῆς λέξεως *θεμονιὰ* ἢ *θημωνιὰ* βλέπε 6.

Στίχ. 16. Ὁ Γρυπάρης, καταλείπων εἰς τὸν υἱόν του τὸ *ἀμπέλι* εἰς τὸν *ἀριτεμῶνα*, ἐπιβάλλει εἰς αὐτόν, ὅπως δίδῃ εἰς τὴν μητέρα του ἐφ' ὅρου ζωῆς της τέσσαρις *βαρέλες* *κρᾶσι ἀνέξοδον*. Ἀνέξοδον σημαίνει «χωρὶς τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων παραγωγῆς καὶ

παρασκευῆς τοῦ οἴνου», χωρὶς δηλ. ν' ἀφαιρεθοῦν τὰ ἔξοδα τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου μέχρι τῆς παραδόσεως τοῦ ἔξ αὐτῆς οἴνου εἰς τὸν δικαιοῦχον. Ὁ Ἀρτεμών, ἐν ᾧ κεῖται ἡ ἀμπελος, ἦτο μία ἐκ τῶν πέντε κωμοπόλεων τῆς Σίφνου: Κ. ΓΚΙΩΝ, *Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου*, Σῦρος 1876, σελ. 140.

Στίχ. 18: τὰ δένδρα ὁποῦ βασιτᾶ ἀμανάτι ἀπὸ τὸ γερμανό, στὸν ἄη θ(ε)ολόγο. Ἀμανάτι εἶναι λέξις τουρκικὴ καὶ σημαίνει ἐνέχυρον. Τὸν ὅρον χρησιμοποιοῦν ἐναλλὰξ μὲ τὸν ἀντίστοιχον ἑλληνικὸν ἐνέχυρον τὰ γραπτὰ ἔθιμα τῆς Θήρας (Σαντορίνης) Κεφ. Ι' (Λ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν*, Ἀθῆναι 1853, σελ. 163=ΖΕΠΩΝ, *Jus graecoromanum*, 8, Ἀθῆναι 1931, σελ. 515).

Ενταῦθα ὁ Γρυπάρης καταλείπει εἰς τὸν υἱόν του τὰ δένδρα, ἅτινα ἔχει παραδώσει εἰς αὐτὸν ὁ Γερμανὸς ὡς ἐνέχυρον. Διὰ τοῦ γερμανὸς δὲν νοεῖται πρόσωπον γερμανικῆς ἐθνικότητος. Εἶναι κύριον ὄνομα.

Παραχωρήσας ὁ Γερμανὸς εἰς τὸν Γρυπάρην ὡς ἐνέχυρον ἐλαιόδενδρα (48 στίχ. 31) ἐνεχυρίασεν ἀκίνητα. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι εἰς Σίφνον, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος (βλέπε *Γραπτὰ ἔθιμα Νάξου* §§ π' καὶ πα', ἐν «Θέμιδι» Λ. Σγούτα, 5, Ἀθῆναι 1852, σελ. 134=ΖΕΠΩΝ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 547, καὶ τοὺς ΖΕΠΟΥΣ, αὐτόθι, σελ. 453, 19), ἡδύνατο νὰ συσταθῇ ἐνέχυρον οὐχὶ μόνον ἐπὶ κινητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκινήτων. Ἀντὶ τοῦ ὅρου «ἐνέχυρον» ἐχρησιμοποιεῖτο ταυτοσήμως γενικῶς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας καὶ ὁ ὅρος «ὑποθήκη». Βλέπε ἐπὶ παραδ. Λ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 125 καὶ 141, πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας εἴτε ἐπὶ κινητῶν εἴτε ἐπὶ ἀκινήτων. Μόνον ὁ τουρκικὸς ὅρος ἀμανάτι (π.χ. Λ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 125) ἦτο ἐνιαῖος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐξαρθῇ, διότι ὁ ἐν εὐρείᾳ χρήσει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ, (*Ἐξάβιβλος* III, ε' 7 καὶ 26) διαστέλλει τὸ ἐνέχυρον τῆς ὑποθήκης, ὀρίζων ὅτι: Κυρίως ἐνέχυρον λέγεται τὸ παραδοθὲν τῷ δανειστῇ· τὸ δὲ μὴ παραδοθὲν ἀλλὰ συμφωνηθὲν ὑποθήκη ἐστίν (III, ε'), ἀποδίδων τὸ χωρίον D. 13, 7, 9 § 2 (Οὐλπιανοῦ) καὶ τὸ ἀντίστοιχον 25, 1, 9 τῶν Βασιλικῶν. Ἐπίσης ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ (*Πρόχειρον Νομικόν*, ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ε. Γ. Ταπεινοῦ καὶ Κ. Βασιλειάδου, Κωνσταντινούπολις 1887, ΚΑ' σελ. 192), ὀρίζων ὅτι: Ἐνέχυρα λέγονται μόνον τὰ κινητὰ πράγματα, ὡς χρυσᾶ σκεύη, στολίδια ἀργυρᾶ, καὶ τὰ ὅμοια, ἅτινα δανειζόμενοι θέτομεν ὡς ἐνέχυρον· ὑποθήκη λέγεται, τὰ ἀκίνητα, ὡς ἀμπέλιον, χωράφιον, οἰκία καὶ τὰ ὅμοια, καὶ παρακατιῶν κυρίως ἐνέχυρον λέγεται ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παραδοθῇ εἰς χεῖρας τοῦ δανειστοῦ. Ὑποθήκη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συμφωνηθῇ καὶ δὲν παραδοθῇ εἰς χεῖρας τοῦ δανειστοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ὁμολογίαν σημειωθῇ, ὅτι εἶναι ὑποκείμενον εἰς τὸν δανειστήν, ἐπανέρχεται οὕτως εἰς τὸν ὅρισμόν τοῦ Ἀρμενοπούλου. Καθ' ὅσον δύναμαι νὰ γνωρίζω μόνον ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τινὰ ἀρχαιοτέραν περίοδον τῆς ἐξελίξεως τοῦ δικαίου καὶ ἐπειδὴ ἐλάχιστος χρόνος ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἰουστινιανείου

νομοθεσίας καὶ τῆς καταλήψεως τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων, τὸ δίκαιον τῶν ὁποίων δυσκόλως ἠδύνατο νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ ρωμαϊκόν, ἴσχυσεν ἡ ρῆσις τοῦ Μαρκιανοῦ ἐν D. 20, 1 § 1 (καὶ τῶν Εἰσηγήσεων 4, 6 § 7), καθ' ἣν *inter pignus et hypothecam tantum nominis sonus differt* (A. PERTILE, *Storia del diritto Italiano*, 4, 2^a ἔκδ. Torino 1893, σελ. 522· E. BUSSI, *La formazione dei dogmi di diritto privato nel diritto comune*, 1, Padova 1937, σελ. 145), ἐγκαταλειφθεῖσα, χάριν τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης διακρίσεως, ἀπὸ τοῦ 2^{ου} ἡμίσεος τοῦ 11^{ου} μ.Χ. αἰῶνος. Καίτοι δὲ δὲν ἠρεύνησα τὸ δίκαιον τοῦ ἐνεχύρου ὡς ἴσχυε παρὰ τοῖς πρώτοις Φράγκοις τοῖς ἐγκατασταθεῖσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους, μοῦ εἶναι δύσκολον νὰ ὑποστηρίξω, ὅτι ἡ ἔλλειψις τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἐνεχύρου καὶ ὑποθήκης, ἡ ἀπαντῶσα κατὰ τὴν περίοδον εἰς ἣν ἀνήκει τὸ παρὸν ἔγγραφον, ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τοῦ τοῦς κατακτητὰς συνοδεύσαντος δικαίου καὶ ριζωθέντος τόσον βαθέως, ὥστε νὰ μὴ μεταβληθῇ καὶ ὅταν παρ' αὐτοῖς μετεβλήθῃ μεταγενεστέρως τὸ δίκαιον.

Ἄν δεχθῶμεν ὅτι πρέπει νὰ παραμερισθῇ πᾶσα ὑποψία, ὅτι ἐνταῦθα εὕρισκόμεθα πρὸ ἀδυναμίας τοῦ Γρυπάρη ἵνα διατυπώσῃ τὴν βούλησίν του, ὅπως καταλείψῃ εἰς τὸν κληρονόμον τὴν δι' ἐνεχύρου ἐπὶ τῶν δένδρων ἠσφαλισμένην ἀπαίτησιν κατὰ τοῦ Γερμανοῦ—τὸ ὅποιον καὶ ἐγὼ πιστεύω—, τότε ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν τὴν φράσιν τοῦ στίχου 18 ὡς ἔχει, ὁπότε εἶναι σαφής. Ἐν αὐτῇ ὁ Γρυπάρης τονίζει ὅτι εἰς τὸν υἱόν του Νικόλαον καταλείπει τὰ δένδρα, ἅτινα ἔχει λάβει ὡς ἐνέχυρον ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην Γερμανόν: (*ἀφίνοντας, εἰς... τὸν υἱόν του*) τὰ δένδρα ὅπου βασιτᾶ ἀμανάτι ἀπὸ τὸν γερμανό. Τούτου δοθέντος γεννᾶται τὸ ζήτημα, ποία εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἀμανατίου αὐτοῦ, εἰς τὸ ὅποιον τόσην ἀξίαν ἀποδίδει ὁ Γρυπάρης.

Αἱ εἰς τὴν *Ἐξάβιβλον* τοῦ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ (βιβλίον III, τίτλος 5), ἣτις ἦτο ἐν χρήσει ἐπὶ Τουρκοκρατίας, περιεχόμεναι διατάξεις, τὰς κυριωτάτας τῶν ὁποίων ἐπαναλαμβάνει τὸ *Πρόχειρον Νομικὸν* τοῦ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ (ἐνθ' ἀνωτ., ΚΑ', σελ. 192), ἀποδίδουν τὸ ρωμαϊκὸν ἐνέχυρον· τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἦτο πρᾶγμα παραδιδόμενον εἰς τὸν δανειστήν ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ὡς ἀσφάλεια παρεπομένη κυρίας ὑποχρεώσεως, ἣν οὗτος ὁ τελευταῖος ὥφειλε νὰ ἐκπληρώσῃ. Ἄν ὁ ὀφειλέτης δὲν κατέβαλλε τὸ δάνειον κατὰ τὴν λήξιν τῆς προθεσμίας, ὁ δανειστής εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκποιήσῃ τὸ ἐνέχυρον καὶ ἱκανοποιηθῇ οὕτως ἐκ τοῦ τιμήματος. Τὸ ρωμαϊκὸν ὅμως τοῦτο ἐνέχυρον, εἰς ἐποχὰς καθ' ἃς τὰ χρήματα ἦσαν ὀλίγα καὶ δυσκόλως ἐξήρχοντο τῶν ἐρμαρίων τῶν κατόχων των, ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας γενικὴ καὶ ἡ προσφυγὴ εἰς τὰ δικαστήρια δαπανηρὰ καὶ δυσχερὴς, δὲν ἐξησφάλιζεν ἀρκούντως τὸν δανειστήν. Πολλῶ δὲ μᾶλλον ἡ ὑποθήκη, ἐφ' ἣς τὸ πρᾶγμα παρέμενεν εἰς τὸν ὀφειλέτην καὶ δὲν εἶχον ἀκόμη εἰσαχθῇ τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν. Διὰ τοῦτο ἐν Ἰταλίᾳ, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ δικαίου τῶν κατακτησάντων αὐτὴν βαρβαρικῶν φυλῶν, ἀπεδέχθησαν καὶ ἐφήρμοσαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ ἐνέχυρον τῶν κατακτητῶν. Τοῦτο ἦτο πρᾶγμα παραδιδόμενον εἰς τὸν δανειστήν εἰς ἐξόφλη-

σιν τοῦ χρέους του ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου, παρακρατοῦντος τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς. Ὁ δανειστής εἶχε τὴν χοῆσιν καὶ τὴν κάρπωσιν τοῦ πράγματος, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν κυριότητα αὐτοῦ, δικαιούμενος νὰ κρατήσῃ αὐτὸ ὀριστικῶς, ἢ τοῦλάχιστον νὰ κάμῃ χοῆσιν αὐτοῦ ἐπ' ἄπειρον, ἂν δὲν τὸ ἐξηγόραζεν, ἥτοι ἂν δὲν ἐξώφλει τὸ χρέος ὁ ὀφειλέτης. Ἡ βαρβαρικῆς προελεύσεως *fiducia* αὕτη τοῦ ἰταλικοῦ δικαίου ἐμφανίζεται ὑπὸ ποικίλας κατὰ τόπους παραλλαγάς, αἵτινες εἰς τὰς λεπτομερείας μόνον μεταβάλλουν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς (βλέπε F. SCHUPFER, *Il diritto delle obbligazioni in Italia nell'età del Risorgimento*, 1, Torino 1921, σελ. 194, 1 ἐπ.). Τοιούτου εἵδους, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐνέχυρον πρόκειται ἐνταῦθα· δηλ. εἶναι ξένον, ἰταλικόν. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ γνωρίζω, ἂν ἐπολιτογραφήθῃ εἰς τὰς Κυκλάδας ἢ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐγκατεστάθησαν Φράγκοι.

Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως νὰ ἐδόθησαν ἐνταῦθα ὡς ἐνέχυρον ἢ ὑποθήκη τὰ ἐλαιό-δενδρα μὲ τὴν συμφωνίαν ὅπως, ἂν ἡ ὀφειλὴ δὲν κατεβάλλετο ἐμπροθέσμως, ἡ κυριότης αὐτῶν περιέλθῃ εἰς τὸν δανειστήν. Διότι, καίτοι ἡ *lex commissoria* εἶχε καταργηθῇ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, Ἀθῆναι 1944, § 89, III, 1, σελ. 681), τὴν ἀπαγόρευσιν δὲ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ, (*Ἑξάβιβλος*, III, ε', 2), ἀπαντᾷ παρὰ ταῦτα εἰς δύο ἔγγραφα ἐξ Ἀνδρου καὶ ἐκ Δ. Μάνης, ἀναγόμενα, τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἔτος 1796 καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὸ ἔτος 1737. Εἰς τὸ πρῶτον, ἡ Μοσχοῦ, ἡ θυγάτηρ τῆς Μαρουλάκι καὶ ὁ γαμβρός τῆς Θεόδωρος Καίρης, δανεῖζονται ἀπὸ τὸν Νικολάκην Καίρην 500 ἀσιλάνια, βάζοντας ἀμανάτι τὸν κάμπο εἰς τὸ Ἀπασιανοῦ εἰς χρόνους δύο, συμφωνοῦντες ὅπως μὲ τοῦτο νὰ τὸν ἐκάνει ζάφτι ἀπὸ τὴν σήμερον, νὰ τρώγῃ τὴν ἡτράδα καὶ νὰ τὴν ἐκάνει καλὰ ἐπάνου εἰς τὸ διάφορο (=ἀντίχρησις), ὥστε νὰ τελειώνει ὁ βαντὲς (=λέξις τουρκικῆ «ἡ ὑπόσχεσις») τῶν δύο χρονῶ, ὅπου θέλει λάβει τὰ ἄσπρα του· προστίθεται δὲ ὅτι: καὶ ἂν δὲν λάβῃ τὰ ἄσπρα του, νὰ εἶναι τὸ πρᾶγμα τέλειο ἐδικό του (*pactum commissorium*). Διὰ τοῦ ζάφτι νοεῖται ἡ «νομή» (βλέπε 3), τοῦ πράγματος, ἥτις ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως θὰ περιέρχεται εἰς τὸν πιστωτήν, ἵνα τοιουτοτρόπως οὗτος δύναται νὰ ἀσκῇ καὶ τὸ παραχωρούμενον αὐτῷ δικαίωμα τῆς ἀντιχρήσεως, τῶν καρπῶν συμψηφιζομένων εἰς τοὺς τόκους. Τὸ ἔγγραφον δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Δ. ΠΑΣΧΑΛΗ, *Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Ἀνδρου* (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν 5, 1925, τεῦχος Β', σελ. 21-22). Τὸ ἐκ τῆς Δ. Μάνης δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Σ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, *Ἐγγραφα ἰδιωτικὰ ἐκ Δ. Μάνης, τῶν ἐτῶν 1547-1830* (Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 3, 1950), σελ. 87, XXXII. Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως ἄμεσον, ἀλλ' ἔμμεσον μαρτυρίαν περὶ τῆς ἰσχύος τῆς *lex commissoria*· διότι ἐν αὐτῷ ἡ Γιαννοῦ ἡ Φάσαινα μὲ τὰ παιδιὰ μου (στίχ. 2-3) δηλοῖ ὅτι πουλῶ τὴ Λαχίδα εἰς τὸ Πισετίστες, ὅπου τὴν εἶχα ἀπὸ τοῦ Λία τοῦ Ματόλη καὶ μοῦ τὴν εἶχε ἀμανάτι καὶ δὲ μοῦ ἔδωσε τίποτες,

εἴτε ἄσπρα εἴτε διάφορο (στίχ. 4-7). Ἄλλοις λόγοις ἡ Γιαννοῦ πωλεῖ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγρὸν, ὅστις εἶχε περιέλθει εἰς αὐτήν, διότι ὁ ὀφειλέτης δὲν εἶχε καταβάλει οὔτε κεφάλαιον, οὔτε τόκους. Καίτοι δὲ θὰ ἠδύνατο ἐκ τῆς δηλώσεως ταύτης, δι' ἧς ἡ Γιαννοῦ φανερώσει τὸν τίτλον τῆς ιδιοκτησίας της, νὰ συναχθῇ ὅτι ὁ ἄγρὸς εἶχε περιέλθει εἰς τὴν πωλήτριαν ὡς ἐπισπεύδουσιν δανείστριαν, ἐν τούτοις τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου ἐγγράφου, συνδυαζομένου καὶ πρὸς τὸ τῆς Ἄνδρου, καθιστᾷ πιθανωτέραν τὴν ἐκδοχὴν ὅτι pactum commissorium κατέστησε ταύτην κυρίαν τοῦ πωλουμένου. Μάχεται ὅμως κατὰ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐλαιοδένδρων τοῦ Γερμανοῦ τῆς δημοσιευομένης διαθήκης τοῦ Γρυπάρη πρόκειται περὶ pactum commissorium, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ διαθέτης ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἰδίων. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ συμβῇ μόνον ἐὰν οὗτος εἶχε ταῦτα sub fiducia τοῦ ἰταλικοῦ τύπου. Διὰ τοῦτο καταλείπει ταῦτα εἰς τὸν υἱὸν του, δηλοῖ ὅμως ὅτι τὰ ἔχει ἀμανάτι, ἵνα ἐνδεχομένως προστατεύσῃ καὶ τὸν ὀφειλέτην.

Ὅσα ὑποστηρίζω ἄνωτέρω περὶ τοῦ ἐπὶ τῶν (ἐλαιο)δένδρων ἐνεχύρου τοῦ Γρυπάρη, νομίζω ὅτι ἐνισχύονται ἐκ τῶν ἐν σχέσει πρὸς αὐτὰ μαρτυρουμένων ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ τοῦ Γρυπάρη (48, στίχ. 30-31)· διότι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ οὗτος ὀριστικῶς πλέον κύριος αὐτῶν γενόμενος, ὁρίζει ὅτι καταλείπει εἰς τὸν υἱὸν του: καὶ εἰς τὸν ἅγιον Θεολόγον τὴν ἀγορὰν ἀπὸ γερμανοῦ ὅλα τὰ ἐλαιοδένδρα. Ὁ Γερμανὸς δηλ., εὑρεθεὶς ἐν ἀδυναμίᾳ, ὅπως καταβάλῃ τὸ χρέος πρὸς τὸν Γρυπάρην, ἠναγκάσθη μετὰ τὸ 1783 νὰ πωλήσῃ πρὸς αὐτὸν ὅλα τὰ ἐλαιοδένδρα, ἅτινα εἶχεν εἰς τὸν ἅγιον Θεολόγον, εἰς τὰ ὅποια περιλαμβάνοντο καὶ ὅσα εἶχε δώσει εἰς αὐτὸν ὡς ἀμανάτι. Διότι ἂν περὶ τῶν τελευταίων τούτων μόνον ἐπρόκειτο, δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι τὰ εἶχεν ἀγορὰν ἀλλ' ἀπλῶς θὰ ἔκαμνε μνείαν περὶ τῶν ἐλαιοδένδρων τοῦ Γερμανοῦ. Ἡ προσθήκη δὲ ἀκριβῶς καὶ ἄλλων πλὴν τούτων ἐμφανίζει τὴν ὅλην προᾶξιν ὡς ἀγορὰν καὶ ἀναγκάζει τὸν Γρυπάρην νὰ τονίσῃ ὅτι πρόκειται περὶ ὅλων (ἀνεξαιρέτως) τῶν ἐλαιοδένδρων. Ἄλλως τε εἰς τὴν μεταγενεστέραν αὐτὴν διαθήκην 48 (στίχ. 49) καταλείπει εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ ἄλλα ἐλαιοδένδρα, ἅτινα ἐν τῷ μεταξὺ ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν αὐτὸν Γερμανόν, καὶ τὰ ὅποια προσδιορίζει ὡς τὸ χωράφι μὲ ἐλαιοδένδρα εἰς τὸ σταυροπόδι ὁποῦ ἀγόρασα ἀπὸ τὸν γερμανόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πρῶτα, ἅτινα εἶναι γνωστὰ καὶ διὰ τὰ ὅποια ὁμιλεῖ ὅτι ἔχει ἀπλῶς ὅλα πλέον ἀγοράσει ἀπὸ τὸν ἴδιον. Οὕτως ἀποδεικνύεται καὶ ἡ ἀνάγκη, εἰς ἣν εὑρεθεὶς ὁ Γερμανός, ἐπώλησε καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα.

Ἐκ τοῦ ὅτι ὡς ἀμανάτι εἶχον δοθῇ εἰδικῶς καὶ συγκεκριμένως δένδρα, ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ κυριότης ἐπὶ δένδρων (κυρίως ὀπωροφόρων) χωριστὴ ἀπὸ τὴν κυριότητα τοῦ ἐφ' ὧν ταῦτα ἦσαν πεφυτευμένα ἐδάφους. Βλέπε καὶ 9, 12, 26.

Στίχος 20: Περὶ σκάλας βλέπε 1, 27, 30.

Στίχος 27: Ἐν σχέσει πρὸς τὸν Αἰγιαλὸν βλέπε Κ. ΓΚΙΩΝ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 55.

Στίχοι 28 - 32: Τὰ διὰ τῶν ὀρισμῶν τούτων εἰς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς καταλεί-
πόμενα ἐπικυροῦν τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐθίμου, καθ' ὃ ἐν Σίφνῳ ὁ πατήρ, δωδεκατημόριον
μόνον τῆς περιουσίας του δυνάμενος νὰ διαθέτῃ ὑπὲρ ξένων ἡδύνατο πρὸς τούτοις
ν' ἀφίση μικρὸν μέρος τῆς περιουσίας του πρὸς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του (Λ.
ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 11). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Γρυπάρης δηλοῖ ὅτι τὰ κλη-
ροδοτήματα καταλείπει διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν (στίχ. 28). Περὶ τῶν τελευταίων
βλέπε 101.

Ἡ διαθήκη συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Γρυπάρη, ὅστις καὶ ὑπογράφει ταύτην
ὡς μάρτυς (στίχ. 37) Ἡ παροῦσα ὁμῶς ἀποτελεῖ ἀντίγραφον, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ
σημειώματος τοῦ Verso, ὅπερ προφανῶς ἐγράφη διὰ χειρὸς αὐτοῦ τοῦ διαθέτου. Εἶχε
δὲ τὸ πρωτότυπον ὑπογραφῇ ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου (στίχ. 35).

- 1 ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου
- 2 ἄξιέπαινος καὶ κατὰ πάντα τέλειος, κρίνεται εἰς πάντας ἀνθρώπους, ὅστις ἤθε-
λεν εἶναι ἐκεῖ-
- 3 νος ὁποῦ εὐρισκόμενος πάροικος, εἰς τὴν ἐξορίαν τῆς προσκαιροῦ ταύτης
ζωῆς, δὲν ἔχει τὴν
- 4 καρδίαν του προσηλωμένην εἰς τὴν ματαιότητα τοῦ προσωρινοῦ τούτου κό-
σμου, ἀλλ' ἔχοντας πρὸ ὀφθα-
- 5 λμόν του(ς) εἰς τὸν θάνατον, καὶ στοχαζόμενος τὸ βραχύβιον τῆς ζωῆς του,
ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τὸν
- 6 κόσμον, καὶ τὰ ἐν κόσμῳ. Εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀποβλέποντας καὶ ὁ σιὸρ ἀντω-
νὸς γρυπάρης, οἰκο-
- 7 νομεῖ καὶ διατίθεται ὡς φρόνιμος οἰκονόμος, τὰ κατ' αὐτὸν πάντα, ὑγιῆς ἔτι
ὄν, καὶ σώ-
- 8 ας ἔχων τὰς φρένας. Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τὸ χριστιανικὸν χρέος συγχωρεῖ
τοῖς πᾶσι χρι-
- 9 στιανοῖς, καὶ ζητεῖ παρομοίως ἀπὸ αὐτοὺς τὴν συγχώρησιν, εἰς τὰ ὅσα ὡς
ἄνθρωπος ἔπραξεν,
- 10 ἢ ὅπως οὖν παρηνώχλησε. Δεύτερον δέ, κατ' ἰδίαν εὐχε(ται) καὶ εὐλογεῖ τὰ
σαρκικὰ αὐτοῦ
- 11 τέκνα καὶ ἐξαιτεῖται αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ, ὑγείαν μακρόβιον, γήρας βαθύτατον,
ζωὴν
- 12 γαληνιαίαν, καὶ εὐτυχί(αν) παντοτεινήν. Προσέτι δὲ θέλει καὶ διορίζει ἀφί-
νοντας, εἰς μὲν τὸν νίόν του

